

JOHANNES UYTENBOGAERT (DEN HAAG)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
23 FEBRUARI 1641
2653

Antwoord op Huygens' brief van 19 februari 1641 (2646).

Samenvatting: Uyttenbogaert is het met Huygens eens dat het orgel tijdens de kerkdienst gebruikt mag worden. Zijns inziens heeft het een zeer stichtelijke werking. Hij vertelt hoe hijzelf vaak ontroerd werd door het luisteren naar de organist, wanneer deze over psalmen improviseerde.

Voor zover bekend heeft Huygens niet geantwoord; de brief vraagt daar niet om. Uyttenbogaerts reactie is niet in de *Responsa* opgenomen.

Primaire bronnen: Rotterdam, Bibl. Remonstrantse Gemeente (bruikleen Rotterdam, Gem. Bibl.), Cat. hs. 2112: brief (dubbelvel, 20x30cm, ab | d; autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fol. 664rv: afschrift na ontvangst (apograaf).

Vroegere uitgaven: Rogge 1875, pp. 287-289: volledig.

— Worp 3, nr. 2653, p. 150: volledig.

— Zwaan 1974, pp. 185-186: volledig.

— Rasch 2007, nr. 2653, pp. 524-527: volledig, met Nederlandse hertaling.

Titel: *Orgelgebruyck*.

Glossarium: harmonie (harmonie); melodie (melodie); musijcke (muziek); orgel (orgel); psalm (psalm); register (register [van orgel]); singen (zingen); veers (vers).

Transcriptie

Aen Mijn Heere

Mijn Heere van Zulickom, Raadt en Secretaris van Sijne Princelijcke Excellentie,

ter eygener handen.

Mijn Heere,

Ick danck U.E. seer hertelick dat deselve noch op sijnen ouden, heel ¹affgesloofden ende genoch vermorselden dienaer denckt. Jae, niet alleen denckt, maer sich verwaerdicht heeft denselven dit boecxken van 't orgel toe te senden. ²U.Ed. begeert dat ick 't lese ende deselve mijn gevoelen schriftelick mededele over den inhoud. Tot geen van beijden ben ik bequaem van wegen 't gebreck mijner oogen, die door de veelheit mijner ³jaeren (ick ben getreden in 't 85^e mijns ouders) ende anders versleten, ende heel duijster geworden sijnde, mij ⁴haeren dienst tot lesen ende schrijven zedert ⁵eenige tijdt herwaerts bijkans heel geweygert hebben, tot mijn overgroot verdriet, 't en ware de genade Gods mij ⁶all voor lang hadde geleert mij in alles Sijnen heijligen wille te onderwerpen.

De lust evenwel tot het werck ende de hoochachtinge van den autheur, ⁷gevoecht by desselven begeerte (die ick neme voor een gebodt), hebben mij bewogen mij 't selve met d'eerste gelegenheit die ick daertoe

1. KA XLVIII: <afgesloofden>.

2. KA XLVIII: <U.E.>.

3. KA XLVIII: <jaren>.

4. KA XLVIII: <haren>.

5. KA XLVIII: <eenigen>.

6. KA XLVIII: <al>.

7. KA XLVIII: <gevoeght>.

conde krijgen door een ⁸goet vriend te doen erlesen. Dit geschiet, ende alles nae mijn gering ⁹verstant overwogen sijnde, hebbe ick mijne arme oogen noch ten ¹⁰uijterste geperst tot het schrijven van dese weijniche regulen, alleen om te seggen dat het werck mij sonderling wel bevalt. Ick en konde noijt vleijen, soo all' die mij gekent hebben weten. 't En soude mij oock nu insonderheit niet passen. Waertoe soude het oock dienen bij U. E., die ick weet sulx niet te behoeven, oock niet te willen gestreelt zyn.

Ick hebbe veel uijt dit boecxken geleert, ¹¹soude oock daeruyt meer geleert hebben, hadde Uwe. Ed. wijse voorsichticheyt niet goedt gevonden te swijgen ende in te houden eenige dingen, die mij dochte te leggen op de wege. 't Principael aengaende, mijn gevoelen is lang geweest, ¹²en is noch: indien 't orgel in de vergaderingen der Christenen stichtelijck gebruijckt kan werden ('t welck ick houde), dat de manieren bij U.E. voorgesteld oock met goeden ¹³grondt (mijns geringen oordeels) aangewesen ende bewesen de |664v| stichtelickste, jae, genoeg alleen stichtelick is, bij aldien die wel gepractiseert kan werden, ende wordt.

Onder die geene die de musijcke |b| beminnen ben ick één (hoewel *ipse sim* –: @LF@H), ende vinde mij altemet des avonts in de kercke om den meester een psalm (dat doorgaens geschiet, op elck veers met verscheijden registers ende melodiën verscheijdelick zwierende) te hooren spelen; onder 't spel stillekens in mijnselven den Heere singende ende mijnen bedroefden geest in Godt tot Sijnen loff vermakende. Ick en late daerentuschen niet dickwils ¹⁴all suchtende te wenschen naer een ander, veel betere ende ongelyck stichtelycker harmonie inde kercke in een ander saeck, die ick nu niet en roere, omdat het verloop van veele dingen ende de ¹⁵verdorvenheyt der tijden doet schroomen daervan te spreekken, ende de hope beneemt van daertoe te geraken.

Mijn Heere, ick hoope hiermede Uwen Ed. begeerte eenichsins voldaan te hebben. Can U.Ed. dese mijne krabbelingen, als met den tast geschreven ende nauwelycx leesbaer, eenichsins lesen, het sal mij lief sijn. Indien niet, daeraen sal weijnich gelegen sijn, indien ick mij alleen mach versekeren, dat U.Ed. tevreden sijnde met mijnen goeden wille ende deselve te gehoorsamen, blijft volharden in sijne goede gunst t' mijwaerts, vastelick gelovende dat ick ben, ende soo lange ick leve blijven sal,

Mijn Heere,

Uwer Ed. ootmoedich dienaar
J. Wtenbogaert.

's-Gravenhage, den 23 Februarij 1641.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Excellentie de prins,

aan hemzelf te geven.

8. KA XLVIII: <goedt>.

9. KA XLVIII: <verstandt>.

10. KA XLVIII: <uijtersten>.

11. KA XLVIII: <soude oock daeruyt ... te leggen op de wege.> ontbreekt.

12. KA XLVIII: <ende>.

13. KA XLVIII: <gront>.

14. KA XLVIII: <al>.

15. KA XLVIII: <verderventheit>.

Mijnheer,

Ik ben u zeer erkentelijk voor het feit dat u uw oude, vermoeide en versleten dienaar niet hebt vergeten, en niet alleen dat, maar dat u hem ook uw ¹⁶boekje over het orgel hebt toegestuurd. U verlangt van mij dat ik het lees en u schriftelijk medeel hoe ik over de inhoud denk. Geen van beide is voor mij mogelijk, aangezien mijn ogen mij, door mijn grote ouderdom (ik ben inmiddels 85) en de algehele achteruitgang, sedert enige tijd nagenoeg volledig dienst weigeren, dit zeer tot mijn verdriet, ware het niet dat de genade Gods mij reeds lang geleden heeft geleerd mij in alles aan Zijn heilige wil te onderwerpen.

Het genoegen in het werkje evenwel, en de hoge achting voor de auteur, gevoegd bij zijn wensen (die voor mij een bevel inhouden) hebben mij ertoe gebracht het bij de eerste gelegenheid die zich aanbood mij door een vriend te laten voorlezen. Nu dit is gebeurd en ik met mijn beperkte verstand erover heb nagedacht, heb ik mijn arme ogen tot het uiterste ingespannen om deze bescheiden hoeveelheid regels te schrijven, enkel om te zeggen dat het werk mij zeer bevalt. Vleien heb ik nooit gekund, zoals iedereen die mij kent, weet. Het zou me nu nog meer misstaan. Waarvoor zou het nu ook goed zijn, want ik weet dat u daar niet op uit bent en ook niet wilt worden gevleid.

Ik heb veel van het boekje geleerd, en zou er nog meer van hebben geleerd, wanneer uw verstandige voorzichtigheid het niet raadzaam had geoordeeld enkele kwesties achterwege te laten die mijns inziens ook behandeld hadden moeten worden. Wat het belangrijkste uitgangspunt aangaat: mijn idee daarover was reeds lang, en is nog steeds, dat, wanneer het orgel in de samenkomsten van de christelijke gemeente op stichtelijke wijze gebruikt kan worden (en dat is mijns inziens het geval), de manier die u daarvoor aangeeft en die u met goede redenen (naar mijn bescheiden mening) heeft beargumenteerd, de meest stichtelijke is, ja zelf alleen al stichtelijk genoeg, terwijl deze manier daarbij uitstekend toegepast kan worden en ook wordt.

Hoewel ¹ikzelf ²niet muzikaal begaafd ³ben, ⁴behoor ik wel tot degenen die van muziek houden, en 's avonds ben ik altijd in de kerk om de organist een psalm te horen spelen, op de manier zoals hij meestal doet, waarbij hij bij ieder couplet andere registers en tegenstemmen kiest. Onder het spel bezing ik dan innerlijk de Heer en wijd ik mijn bedroefde geest aan de lof van God. Ondertussen blijf ik dan wensen, dat er een andere, veel meer stichtende harmonie in de kerk zou komen over een andere kwestie, die ik nu verder niet aanroer, omdat de loop der dingen en deze slechte ¹⁷tijden mij weerhouden daarvan te spreken, alsook mij de hoop ontnemen dat die [harmonie] er ooit zal komen.

Mijnheer, ik hoop dat ik hiermee enigszins aan uw verlangen tegemoet ben gekomen ben. Het zou mij lief zijn wanneer u mijn gekrabbel, dat als het ware op de tast is geschreven, en nauwelijks leesbaar, een beetje kunt lezen. Wanneer dat niet zo is, dan geeft dat niet, als ik me maar verzekerd weet van uw goedgunstigheid tegenover mij, tevreden met mijn goede wil om u te gehoorzamen, in het vaste geloof dat ik ben en altijd zal blijven,

mijnheer,

uw ootmoedige dienaar
Johannes Uyttenbogaert.

Den Haag, 23 februari 1641.

16. *Orgelgebruyck*.

17. Zeker een verwijzing naar de onderdrukking van de Remonstranten.
